

ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ . ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆՅԱՆ ԿԱՆԽԱՍՈՒՄՆԵՐԸ ԱՊԱԳԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ Ի ՀԱԿԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ԿԱՆԽԱՍՈՒՄՆԵՐԻ (Հայտնության համար «Կարևոր ներածություն»)
SPECIAL TOPIC: OLD TESTAMENT PREDICTIONS OF THE FUTURE VS. NEW TESTAMENT PREDICTIONS (“Crucial Introduction” to Revelation)

Էսկատոլոգիայի իմ ուսումնասիրության տեսանկյունից ես հասկացել եմ, որ շատ Քրիստոնյաներ չունեն կամ չեն ուզում զարգացած, համակարգված, վերջին ժամանակների ժամանակագրություն: Կան Քրիստոնյաներ, ովքեր կենտրոնանում կամ մասնագիտանում են Քրիստոնեության այս ոլորտում աստվածաբանական, հոգեբանական կամ հարանվանական նկատառումներով: Այս Քրիստոնյաները կարծես թե դառնում են գերված այն մտքով, թե ինչպես է ամեն բան վերջանալու, և ինչ-որ տեղ բաց են թողնում ավետարանի հրատապությունը: Հավատացյալները չեն կարող ազդել Աստծո վախճանաբանական (վերջին ժամանակի) գրաֆիկի վրա, սակայն նրանք կարող են մասնակից դառնալ ավետարանի լիազորության մեջ (տես՝ Մատթ. 28:19-20, Ղուկ. 24:46-47, Գործք 1:8): Հավատացյալների մեծամասնությունը պնդում է Քրիստոսի Երկրորդ Գալուստը և վերջին ժամանակների Աստծո խոստումների կուլմինացիան: Մեկնաբանական խնդիրներ են բարձրանում մի քանի սուրբգրային պարադոքսներից այս ժամանակավոր կուլմինացիան հասկանալու հարցում (տես՝ ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ . ՍՈՒՐԲ ԳՐՔՈՒՄ ԱՌԿԱ ՊԱՐԱԴՌՔՍՆԵՐԸ):

1. Հին Կտակարանի մարգարեական օրինակների և Նոր Կտակարանի առաքելական օրինակների միջև լարվածությունը
2. Աստվածաշնչի միաստվածության (մեկ Աստված բոլորի համար) և Իսրայելի ընտրության (հատուկ ժողովուրդ) միջև լարվածությունը
3. Սուրբգրային ուխտերի և խոստումների պայմանական կողմերի («եթե . . . ապա») և մեղավոր մարդկությանը փրկելու Աստծո անվերապահ հավատարմության միջև լարվածությունը
4. Մերձավոր Արևելքի գրական ժանրերի և ժամանակակից արևմտյան գրական օրինակների միջև լարվածությունը
5. Աստծո Արքայությունը որպես ներկան ի հակադրություն այն ապագայումի միջև լարվածությունը:
6. Քրիստոսի մոտալուտ գալստյան հավատքի և որոշ դեպքերը առաջին հերթին պետք է տեղի ունենան հավատքի միջև լարվածությունը:

Եկե՛ք մեկ առ մեկ քննարկենք այս լարվածությունները:

ԱՌԱՋԻՆ ԼԱՐՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ (ՀԿ ցեղային, ազգային և աշխարհագրական կատեգորիաները ի հակադրություն ամբողջ աշխարհում բոլոր հավատացյալների)

ՀԿ-յան մարգարեները կանխատեսում էին Հրեական Թագավորության վերականգնումը Պաղեստինում՝ կենտրոնացած Երուսաղեմում, որտեղ երկրի բոլոր ազգերը հավաքվելու են փառաբանելու և ծառայելու Դավթի սերնդից Իշխանին, սակայն ո՛չ Հիսուսը, ո՛չ էլ ՆԿ-յան Առաքյալները երբևէ չկենտրոնացան այս ծրագրի վրա: Արդյո՞ք ՀԿ-ը ներշնչված չէ (տես՝ Մատթ. 5:17-19): Արդյո՞ք ՆԿ-ի հեղինակները բաց են թողել կարևոր վերջին ժամանակների դեպքերը:

Գոյություն ունեն տեղեկատվության մի քանի աղբյուրներ աշխարհի վերջին ժամանակի վերաբերյալ:

1. ՀԿ-ի մարգարեները (Եսայի, Միքիա, Մաղաքիա)
2. ՀԿ-ի ապոկալիպտիկ հեղինակները (տես՝ Եզեկիել 37-39, Դանիել 7-12, Չաքարիա)
3. միջկտակարանյան, անկանոն հրեական ապոկալիպտիկ հեղինակները (ինչպես 1 Ենովքը, որից մեջբերվում է Հուդայի գրքում):
4. Հիսուսն Ինքը (տես՝ Մատթևոս 24, Մարկոս 13, Ղուկաս 21)

5. Պողոսի թղթերը (տես՝ 1 Կորնթացիների 15, 2 Կորնթացիների 5, 1 Թեսաղոնիկեցիների 4-5, 2 Թեսաղոնիկեցիների 2)

6. Հովհաննեսի թղթերը (1 Հովհաննես և Հայտնություն)

Արդյո՞ք այս բոլորը հստակ սովորեցնում են վերջին ժամանակների դեպքերը (դեպքերը, ժամանակագրությունը և անձանց): Եթե ոչ, ինչո՞ւ: Արդյո՞ք նրանք բոլորն էլ ներշնչված չէին (բացառությամբ հրեական միջկտակարանյան գրերը):

Հոգին ճշմարտություններ է հայտնել ՀԿ-յան հեղինակներին իրենց հասկանալի տերմիններով և կատեգորիաներով: Սակայն, պրոգրոսիվ հայտնության միջոցով Հոգին ընդլայնել է այս ՀԿ-յան վախճանաբանական գաղափարները մինչև իսկ տիեզերական մասշտաբի («Քրիստոսի խորհուրդը», տես՝ Եփես. 2:11-3:13): Ահա մի քանի հարմար օրինակներ՝

1. Երուսաղեմ քաղաքը ՀԿ-ում կիրառվում է որպես Աստծո ժողովրդի նկարագրություն (Միոն), սակայն պրոեկտվում է ՆԿ-ում բոլոր ապաշխարող, և հավատացող մարդկանց Աստծո կողմից ընդունված լինելն արտահատող տերմին (Հայտնություն 21-22-ի «նոր Երուսաղեմը»): Բառացի, ֆիզիկական քաղաքի աստվածաբանական վերձանումը որպես մի նոր Աստծո ժողովուրդ (հավատացյալ հրեաները և հեթանոսները) քողարկված է Ծննդ. 3:15-ում մեղավոր մարդկության փրկագործության Աստծո խոստման մեջ, նախքան նույնիսկ հրեաներ կամ հրեական մայրաքաղաք գոյություն ունենալը: Նույնիսկ Աբրահամի կանչը (տես՝ Ծննդ. 12:1-3) ներառեց հեթանոսներին (տես՝ Ծննդ. 12:3, Ելից 19:5): Տես՝ ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ՅԱՀՎԵԻ ՀԱՎԻՏԵՆԱԿԱՆ ՓՐԿԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ:
2. Աստծո ժողովրդի թշնամիները ՀԿ-ում Հնագույն Մերձավոր Արևելքի շրջապատող երկրներն էին, սակայն ՆԿ-ում նրանք տարածվեցին ամբողջ անհավատ հակա-Աստված, սատանայից ներշնչված ժողովրդի վրա: Պատերազմը տեղափոխվեց աշխարհագրական, տարածաշրջանային ընդհարումից մինչև համաշխարհային, տիեզերական ընդհարման (տես՝ Կողոսացիների թուղթը):
3. Երկիր ունենալու խոստումը, որն այնքան անբաժանելի էր ՀԿ-ում (Ծննդոցի Նահապետական Խոստումները, տես՝ Ծննդ. 12:7, 13:15, 15:7, 15, 16, 7:8) այժմ դարձել է ամբողջ աշխարհը: Նոր Երուսաղեմը իջնում է վերստեղծված երկրի վրա, ոչ թե միայն և բացառապես Մերձավոր Արևելք (տես՝ Հայտնություն 21-22):
4. Մի քանի այլ ՀԿ-յան մարգարեական գաղափարներ, որոնք ավելի են ընդլայնվել, հետևյալն են՝
  - ա. Աբրահամի սերունդը այժմ հոգևորապես թրփատվածներն են (տես՝ Հռոմ. 2:28-29)
  - բ. ուխտի ժողովրդի մեջ այժմ ներառված են նաև հեթանոսները՝
    - 1) Ովսեա 1:10, 2:23, մեջբերված՝ Հռոմ. 9:24-26-ում
    - 2) Ղևտ. 26:12, Ելից 29:45, մեջբերված 2 Կորնթ. 6:16-18
    - 3) Ելից 19:5, 2 Օր. 14:2, մեջբերված Տիտոս 2:14-ում
  - գ. տանարն այժմ Հիսուսն է (տես՝ Մատթ. 26:61, 27:40, Հովի. 2:19-21) և Նրա միջոցով տեղական եկեղեցին (տես՝ 1 Կորնթ. 3:16) կամ անհատ հավատացյալը (տես՝ 1 Կորնթ. 6:19)
  - դ. անգամ Իսրայելը և նրան բնութագրող ՀԿ-յան արտահայտությունները այժմ վերաբերում են Աստծո ամբողջ ժողովրդին
    - 1) «Իսրայել», տես՝ Հռոմ. 9:6, Գաղ. 6:16
    - 2) «քահանայական թագավորություն», տես՝ 1 Պետ. 2:5, 9-10, Հայտն. 1:6

Մարգարեական օրինակը կատարվեց, տարածվեց, և այժմ ավելի ներառական է: Հիսուսը և Առաքելական հեղինակները չեն ներկայացնում վերջին ժամանակը այնպես, ինչպես ՀԿ-յան մար-

գարենները (տես՝ Մարթին Ուինգարդենը *Թագավորության սպագան մարգարեության և իրականացման մեջ*): Ժամանակակից մեկնաբանները, որոնք փորձում են ՀԿ-ի օրինակը բառացիորեն կամ անվանական փոփոխության ենթարկել Հայտնության գիրքը որպես հրեական գիրք և հարկադրել դրա նշանակությունը Հիսուսի և Պողոսի ատոմացված, երկիմաստ արտահայտությունները: ՆԿ-ի հեղինակները չեն ժխտում ՀԿ-յան մարգարեներին, այլ ցույց էին տալիս դրանց տիեզերական առնչությունը: Գոյություն չունի կազմակերպված, տրամաբանական մի համակարգ Հիսուսի և Պողոսի էսկատոլոգիայի համար: Նրանց առաջնային նպատակը փրկության կամ հովվական նկատառումներով է (այսինքն՝ 1 Կորնթ. 15:58, 1 Թեսաղ. 4:18):

Այնուհանդերձ, նույնիսկ ՆԿ-ի մեջ լարվածություն կա: Գոյություն չունի հստակ վախճանաբանական դեպքերի հստակ համակարգում: Հայտնության գիրքը վերջը նկարագրելու համար Հիսուսի ուսմունքները գործածելու փոխարեն շատ կերպերով զարմանալիորեն կիրառում է ՀԿ-յան մեջբերումներ (տես՝ Մատթևոս 24, Մարկոս 13): Այն հետևում է Եզեկիելի, Դանիելի և Չաքարիայի միջոցով նախաձեռնած գրական ժանրին, սակայն ձևավորված միջկտակարանյան ժամանակաշրջանում (Հրեական ապոկալիպտիկ գրականություն): Մա հնարավոր է եղել է Հին ու Նոր Ուխտերը իրար կապելու Հովհաննեսի կերպը: Այն ցույց է տալիս մարդու հնամենի ապստամբության կերպերը և Աստծո նվիրումը փրկելու համար: Սակայն պետք է նշել, որ չնայած Հայտնությունը գործածում է ՀԿ-յան լեզուն, անձանց, դեպքեր, այն վերամեկնաբանում է դրանք առաջին դարի Հռոմի լույսի ներքո (տես՝ Հայտնություն 17):

ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԱՐՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ (միաստվածությունը հակադրված ընտրյալ ժողովրդի հետ)

Սուրբգրային շեշտադրությունը դրված է միակ անձնական, հոգևոր, արարիչ-փրկիչ Աստծո վրա է (տես՝ Ելից 8:10, Եսայի 44:24, 45:5-7,14,18,21-22, 46:9, Երեմ. 10:6-7): ՀԿ-ի յուրահատկությունն իր օրերում միաստվածությունն է (տես՝ ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ՄԻԱՍՏՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ): Շրջապատող բոլոր ազգերը բազմաստված էին: Աստծո մեկությունը ՀԿ-ի հայտնության սիրտն է (տես՝ 2 Օր. 6:4): Արարչագործությունը Աստծո և Իր պատկերով ու նմանությամբ ստեղծված մարդկանց միջև փոխհարաբերության նպատակով բեմահարթակ է (տես՝ Ծննդ. 1:26-27): Սակայն, մարդկությունը ապստամբեց, Աստծո սիրո, առաջնորդության և նպատակի դեմ մեղք գործեց (տես՝ Ծննդոց 3): Աստծո սերը և նպատակը այնքան կայուն ու հաստատ էր, որ Նա խոստացավ փրկել անկում ապրած մարդկությանը (տես՝ Ծննդ. 3:15, տես՝ ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ՅԱԿՎԵԻ ՀԱՎԻՏԵՆԱԿԱՆ ՓՐԿՎԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ):

Լարվածությունը գլուխ է բարձրացնում, երբ Աստված ընտրում է գործածել մի մարդու, մի ընտանիքի, մի ազգի, որպեսզի ձեռք մեկնի մարդկության մյուս մասին: Աստծո կողմից Աբրահամի (տես՝ Ծննդոց 12, 15, 17, 18) և հրեաների ընտրությունը, որպես քահանաների թագավորություն (տես՝ Ելից 19:4-6) պատճառ հանդիսացավ ծառայելու փոխարեն հպարտանալու, ներառվելու փոխարեն՝ բացառվելու: Աստծո կողմից Աբրահամին կանչելը իր մեջ բովանդակում էր նպատակային օրինություն ամբողջ մարդկության համար (տես՝ Ծննդ. 12:3): Պետք է հիշել և շեշտադրել, որ ՀԿ-ի ընտրությունը ծառայության համար էր, ոչ թե փրկության: Ամբողջ Իսրայելը երբեք էլ Աստծո առջև շիտակ չի եղել, երբեք էլ հավիտենապես չի փրկվել՝ հիմնվելով միայն իրենց ծնունդով հրեա լինելու փաստի վրա (տես՝ Հովհ. 8:31-59, Մատթ. 3:9), սակայն անձնական հավատքով և հնազանդությամբ (տես՝ Ծննդ. 15:6, մեջբերված է Հռոմ. 4:3, 9, 22, Գաղ. 3:6-ում): Իսրայելը կորցրեց իր առաքելությունը (այժմ եկեղեցին է քահանայական թագավորությունը, տես՝ Հայտն. 1:6, 1 Պետ. 2:5,9) և լիազորությունը փոխեց արտոնության, ծառայության հատուկ դիրքի: Աստված մեկին ընտրելով ընտրեց բոլորին:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԱՐՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ (պայմանական ուխտերը ի դեմս անվերապահ ուխտերի)

Գոյություն ունի աստվածաբանական լարվածություն կամ պարադոքս պայմանական և ոչ պայմանական ուխտերի միջև: Անկասկած ճիշտ է, որ Աստծո փրկարար նպատակը՝ ծրագիրը անպայմանական է՝ անվերապահ (տես՝ Ծննդ. 15:12-21): Մակայն, մարդուն լիազորված պատասխանը միշտ էլ պայմանական է:

ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ՈՒԽՏ

ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ՊԱՀԵԼ

«Եթե. . . ապա» ձևաչափը առկա է թե՛ Հին և թե՛ Նոր Կտակարաններում: Աստված հավատարիմ է. մարդկությունը անհավատարիմ: Այս լարվածությունը հանգեցրեց շատ մեծ շփոթության: Մեկնաբանները հակված են կենտրոնանալու «դիլլեմայի» միայն մի կողմին, Աստծո հավատարմությունը կամ մարդու ջանքերը, Աստծո ինքնիշխանությունը կամ մարդու ազատ կամքը: Երկուսն էլ սուրբգրային են և անհրաժեշտություն:

ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՆԱԽԱՍԱՀՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԱՍՏՎԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱԼԱՆՍԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ (սուրբգրային պարադոքսներ)

Մա առնչվում է էսկատոլոգիայի, Աստծո Իսրայելին տված խոստումների հետ: Եթե Աստված խոստանում է՝ կատարում է: Աստված կապված է Իր խոստումներին, Նրա հեղինակությունն է ներգրավված (տես՝ Եզեկ. 36:22-38): Պայմանական և անպայմանական ուխտերը հանդիպում են Քրիստոսի մեջ (տես՝ Եսայի 53), ոչ թե Իսրայելի մեջ: Աստծո մեծագույն հավատարմությունը ընկած է բոլորի փրկագործության մեջ, որոնք կապաշխարեն և կհավատան, ոչ թե այն բանի, թե ով է եղել քո հայրը կամ մայրը: Քրիստոսն է, և ոչ թե Իսրայելը, Աստծո բոլոր ուխտերի և խոստումների առանցքը՝ բանալին: Եթե գոյություն ունի որևէ աստվածաբանական փակագիծ Աստվածաշնչում, դա Եկեղեցին չէ, այլ Իսրայելը (տես՝ Գործք 7, Գաղատացիների 3, Եբրայեցիների ամբողջ գիրքը):

Ավետարանի քարոզչության համաշխարհային առաքելությունը փոխանցվել է Եկեղեցուն (տես՝ Մատթ. 28:19-20, Ղուկաս 24:47, Գործք 1:8): Այն դեռևս պայմանական ուխտ է: Մա չի ենթադրում, որ Աստված ամբողջովին մերժել է հրեաներին (տես՝ Հռոմեացիների 9-11): Տեղ և նպատակ կա վերջին ժամանակի հավատացյալ Իսրայելի համար (տես՝ Չաք. 12:10):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԼԱՐՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ (Մերձավոր Արևելքի գրական նմուշները ի դեմս արևմտյանի)

Ժանրը կարևորագույն տարր է Աստվածաշնչի ճիշտ մեկնության համար (տես՝ Ֆիի և Ստյուարտ, *Ինչպես կարդալ Աստվածաշունչը իր ամբողջ իմաստով*): Եկեղեցին զարգացավ արևմտյան (հունական) մշակույթի միջավայրում: Արևելյան գրականությունը շատ ավելի փոխաբերական է, այլաբանական և սիմվոլիկ, քան ժամանակակից, արևմտյան մշակույթի գրական ժանրերը (տես՝ ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ (սուրբգրային պարադոքսներ)): Այն կենտրոնանում է մարդկանց, հանդիպումների և դեպքերի վրա շատ ավելին, քանի կանխատեսադրական ճշմարտությունների: Քրիստոնյաները հանցավոր են եղել իրենց պատմությունը և գրական ժանրերը սուրբգրային մարգարեություն մեկնաբանելու հարցում (թե՛ ՀԿ և թե՛ ՆԿ): Յուրաքանչյուր սերունդ և աշխարհագրական միավոր գործածել է իր մշակույթը, պատմությունը և բառացիությունը Հայտնությունը մեկնաբանելու համար: Նրանցից յուրաքանչյուրն էլ սխալվել է: Տգիտություն է մտածել, որ արդի արևմտյան մշակույթն է աստվածաշնչյան մարգարեության առանցքը:

Ժանրը, որում բնագրի ներշնչված հեղինակը որոշում է գրել, մի գրական պայմանագիր է ընթերցողի հետ (Բրյուս Բորի): Հայտնության գիրքը պատմական դեպքեր չեն: Այն հանդիսանում է նամակների հավաքածու (1-3 գլուխները), մարգարեություն, և հիմնականում ապոկալիպտիկ գրականություն: Որքան որ սխալ է Աստվածաշնչից պահանջելը, որ ասի ավելին, քան բնագրի

հեղինակն էր մտադիր ասելու, այնքան էլ սխալ է պահանջել ասել ավելի քիչ, քան որ նա մտադիր էր ասել: Մեկնաբանների տգիտությունը և դոգմատիզմը անգամ շատ ավելի անտեղին է Հայտնության գրքի դեպքում:

ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ԱՊՈԿԱԼԻՊՏԻԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ՄԱՐԳԱՐԵՈՒԹՅՈՒՆ (ՀԿ)

Եկեղեցին երբեք չի համաձայնվել Հայտնության պատշաճ մեկնաբանության հետ: Ես աշխատում եմ լսել և գործ ունենալ ամբողջ Աստվածաշնչի հետ, ոչ թե մի քանի ընտրված մասերի հետ: Աստվածաշնչի արևելյան մտայնությունը ներկայացնում է ճշմարտությունը լարվածությամբ լի գույգերով: Մեր արևմտյան ձևակերպումը կանխատեսադրական ճշմարտության նկատմամբ անվավեր չէ, բայց և անհավասարակշիռ է: Կարծում եմ հնարավոր է հեռացնել առնվազն Հայտնությունը մեկնելու որոշ փակուղիները՝ նշելով դրանց փոփոխվելու նպատակը հավատացյալների հաջողակ սերունդներին: Մեկնաբաններից շատերին ակնհայտ է, որ Հայտնությունը պետք է մեկնաբանվի իր օրերին և իր ժամրին համապատասխան: Հայտնության պատմական մոտեցմանը պետք է վերաբերվել այնպես, ինչպես առաջին ընթերցողներն են վերաբերվել, և հնարավոր է հասկացել (տես մեկնաբանության շուրջ իմ սեմինարը, «Աստվածաշնչի Մեկնության Մեմինար»): Շատ առումներով արդի մեկնաբանները կորցրել են գրքի սիմվոլներից շատերի նշանակությունը:

Հայտնության սկզբնական հիմնական շեշտադրությունը եղել է քաջալերել հավատացյալներին: Այն ցույց էր տալիս Աստծո վերահսկողությունը պատմության վրա (ինչպես ՀԿ-ի մարգարեները), այն հաստատեց, որ պատմությունը շարժվում է դեպի նշանակված վախճանը՝ դատաստանին կամ օրհնությանը (ինչպես ՀԿ-ի մարգարեները): Այն առաջին դարում հրեական ապոկալիպտիկ տերմիններով հաստատեց Աստծո սիրո, ներկայության, գորության և ինքնիշխանության մասին:

Այն գործում է այս նույն աստվածաբանական կերպերով հավատացյալների յուրաքանչյուր սերունդների համար: Պատկերում է բարու և չարի տիեզերական պայքարը (տես՝ Կողոսացիների 1 և Եփեսացիների 6): Առաջին դարի մանրամասները հնարավոր է մեր համար կորած են, բայց ոչ հզոր և մխիթարող ճշմարտությունները: Երբ արդի արևմտյան մեկնաբանները փորձում են հարկադրել Հայտնության մանրամասները իրենց ժամանակակից պատմության մեջ, սխալ մեկնության ձևաչափը շարունակվում է:

Շատ հնարավոր է, որ գրքի մանրամասները դարձյալ դառնան խիստ բառացի (ինչպես ՀԿ-ը Քրիստոսի ծննդյան, կյանքի և մահվան վերաբերյալ) վերջին սերնդի հավատացյալների համար, երբ բախվեն հակա-Աստված առաջնորդի և նրա մշակույթի կատաղի գրոհին (տես՝ 2 Թեսաղոնիկեցիների 2): Ոչ ոք չի կարող իմանալ Հայտնության այս բառացի իրականացումների մասին մինչև որ Հիսուսի (տես՝ Մատթևոս 24, Մարկոս 13 և Դուկաս 21) և Պողոսի խոսքերը (տես՝ 1 Կորնթացիների 15, 1 Թեսաղոնիկեցիների 4-5, և 2 Թեսաղոնիկեցիների 2) նույնպես դառնան պատմականորեն ակնհայտ: Կռահելը, ենթադրելը և դոգմատիզմը, բոլորն էլ անտեղին են: Ապոկալիպտիկ գրականությունը թույլ է տալիս այս ճկունությունը: Փառք Աստծուն պատկերների և սիմվոլների համար, որոնք գերազանցում են պատմական դեպքերին: Աստված է վերահսկում: Նա տիրում է, Նա գալու է: Տես՝ Դ. Բրենթ Սենդի, *Մաներ և մանգաղներ. Սուրբգրային մարգարեության և հայտնության լեզվի վերանայում* (D. Brent Sandy, *Plowshares and Pruning Hooks: Rethinking the Language of Biblical Prophecy and Apocalyptic*):

Արդի մեկնությունների մեծամասնությունը բաց է թողնում ժամրի կարևորությունը: Արևմտյան ժամանակակից մեկնաբանները ավելի հաճախ փնտրում են աստվածաբանության հստակ, տրամաբանական համակարգ, քան հաշտվում հրեական ապոկալիպտիկ գրականության երկիմաստ, սիմվոլիկ, դրամատիկ ժամրի հետ: Այս ճշմարտությունը գեղեցիկ կերպով արտահայտում է Ռալֆ Պ.

Մարթինը իր հետևյալ հոդվածում. «Նոր Կտակարանի բացատրականի մոտեցումներ», *Նոր Կտակարանի մեկնություն* գրքում՝ խմբագրված Ի. Հովարդ Մարշալի կողմից.

«Մինչև որ մենք չգիտակցենք այս գրքի դրամատիկ առանձնահատկությունը և հիշենք այս լեզվի կիրառությանը կերպը որպես միջոց կրանական ճշմարտությունը փոխանցելու համար, մենք ցավալիորեն սխալվելու ենք Ապոկալիպսիսի մեր հասկացողության մեջ, և սխալ կերպով ենք փորձելու մեկնաբանել դրա տեսիլքները, կարծես թե այն գրական արձակի մի գիրք էր և նպատակ ուներ նկարագրելու էմպիրիկ և ժամանակագրական պատմության դեպքերը: Վերջին ընթացքը փորձելը նշանակում է բախվել մեկնությունների բոլոր խնդիրների հետ: Իսկ ավելի լուրջ այն առաջնորդում է հայտնության հիմնական նշանակության խեղաթյուրման և այդպիսով կորցնում է Նոր Կտակարանի այս հատվածի մեծ արժեքը որպես դրամատիկ հայտարարություն Քրիստոսի մեջ Աստծո ինքնիշխանության առասպելաբանաստեղծական լեզվով և այս իշխանության պարադոքսը, որը միաձուլում է գորությունն ու սերը (տես՝ Հայտն. 5:5,6, Առյուծը Գառնուկն է): (էջ՝ 235)

Վ. Ռենդոլֆ Թեյթը իր Սուրբգրային մեկնությունների գրքում ասում է.

«Աստվածաշնչի ոչ մի ժանր այսքան ջերմեռանդորեն չի ընթերցվել նմանօրինակ հիասթափեցնող արդյունքներով, ինչպես ապոկալիպտիկ գրքերը՝ հատկապես Դանիելի և Հայտնության: Այս ժանրը գոյատևել է սխալ մեկնության սարսափելի պատմություն իր գրականական ժանրերի, կառուցվածքի և նպատակի ֆունդամենտալ սխալ հասկացողության պատճառով: Հենց իր այն պնդման համար, որ հայտնում է թե շուտով ինչ է տեղի ունենալու, ապոկալիպսը դիտարկվել է որպես ճանապարհի քարտեզ ապագայի մեջ: Այս տեսակետի ողբերգական ելքը այն ենթադրությունն է, որ գրքերի համարների շրջանակը գրված է հենց իր օրերում և ոչ թե հեղինակի: Այս սխալ ուղեցույց հանդիսացող մոտեցումը ապոկալիպսին (հատկապես Հայտնությանը) գործին վերաբերվում է այնպես, կարծես թե այն կրիպտոգրամ է, որի միջոցով մերօրյա դեպքերը կարող են օգտագործվել մեկնելու տեքստի սիմվոլը. . . Առաջին հերթին, մեկնաբանը պետք է գիտակցի, որ հայտնությունները փոխանցում են իրենց ուղերձները սիմվոլների միջոցով: Սիմվոլը, որը փոխաբերություն է հանդիսանում, տառացիորեն մեկնել նշանակում է սխալ մեկնել: Հարցն այն չէ, թե արդյոք դեպքերը, որոնք շարադրված են հայտնության տվյալ գրքում պատմական են, թե ոչ: Իրադարձությունները կարող են լինել պատմական. հնարավոր է դրանք իրականում տեղի են ունեցել կամ էլ տեղի կունենան, սակայն հեղինակը ներկայացնում է դեպքերը և փոխանցում նշանակությունը պատկերների և նախատիպերի միջոցով» (էջ՝ 137):

Սուրբգրային Պատկերների Բառարան գրքից, խմբագրված Ռայթեն, Ուլիոսթ և Լոնգմեն III-ի կողմից.

«Մերօրյա ընթերցողները հաճախ են զարմանում և վախենում այս ժանրից: Չսպասված նկարագրությունը և այս աշխարհից դուրս փորձառությունները տարօրինակ են թվում Սուրբ Գրքի մյուս հատվածների համեմատությամբ: Այս գրականությունը բառացիորեն ընդունող ընթերցողները կանգնում են հետևյալ որոշման առջև, թե «ինչը երբ տեղի կունենա», դրանով իսկ բաց թողնելով հայտնության ուղերձի առանցքային նշանակությունը» (էջ՝ 35):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԼԱՐՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ (Աստծո Արքայությունը որպես ներկա, թեև ասպագայում)

Աստծո արքայությունը ներկա է, թեև ասպագայում: Այս աստվածաբանական պարադոքսը կենտրոնանում է էսկատոլոգիայի նպատակի վրա: Եթե մարդը ակնկալում է ՀԿ-ի բոլոր մարգարեությունների տառացի իրականացում, ապա Թագավորությունը դառնում է հիմնականում Իսրայելի վերականգնումը իր աշխարհագրական դիրքին և աստվածաբանական գերակայությանը: Սա պետք է պարտադրեր, որ Եկեղեցին հափշտակվեր Հայտնություն 5-ում և մյուս բոլոր գլուխները առնչվեին միայն Իսրայելին (բայց նկատի առեք Հայտն. 22:16):

Սակայն, կենտրոնացումը թագավորության վրա է, որը մեկնարկը տվել է ՀԿ-յան խոստացված Մեսիայով, ապա այն ներկա է Քրիստոսի առաջին գալստյամբ, և հետո կենտրոնացումը դառնում է Քրիստոսի մարմնացումը, կյանքը, ուսմունքները, մահը և հարությունը: Աստվածաբանական շեշտադրությունը ներկայիս փրկության վրա է: Թագավորությունը եկել է, ՀԿ-ը կատարվել է բոլորի համար Քրիստոսի կողմից փրկության առաջարկով, և ոչ թե որոշ մարդկանց վրա Իր հազարամյա թագավորությամբ:

Անշուշտ ճիշտ է, որ Աստվածաշունչը խոսում է Քրիստոսի երկու գալուստների մասին, սակայն որտե՞ր պետք է դրվի շեշտադրությունը: Ես կարծում եմ, որ ՀԿ-յան մարգարեություններից շատերը կենտրոնանում են առաջին գալստյան վրա՝ Մեսիական Թագավորության հաստատման վրա (տես՝ Դանիել 7): ՀԿ-ում կենտրոնացումը Աստծո հավիտենական թագավորության վրա է, մինչդեռ այդ թագավորության դրսևորման մեխանիզմը եղավ Մեսիայի ծառայության միջոցով (տես՝ 1 Կորնթ. 15:25-27): Հարցն այն չէ, թե որն է ճիշտ. երկուսն էլ ճիշտ են, սակայն ո՞րն է շեշտադրված: Պետք է ասել, որ որոշ մեկնաբաններ այնքան են կենտրոնանում Մեսիայի հազարամյա թագավորության վրա (տես՝ ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ՀԱՉԱՐԱՄՅԱՆ), որ բաց են թողնում Հոր հավիտենական թագավորության սուրբգրային կենտրոնացումը: Քրիստոսի թագավորությունը նախնական իրադարձություն է: Ինչպես որ Քրիստոսի երկու գալուստները ակնհայտ չէին ՀԿ-ում, այնպես էլ Մեսիայի ժամանակավոր իշխանությունը:

Հիսուսի ուսմունքների և քարոզչության առանցքը Աստծո թագավորությունն է: Այն թե՛ ներկա է (փրկության և ծառայության մեջ) և թե՛ ապագա (համատարած և գորությամբ): Հայտնությունը, եթե կենտրոնանում է Մեսիայի հազարամյա թագավորության վրա (տես՝ Հայտնություն 20), նախնական է, ոչ վերջնական (տես՝ Հայտնություն 21-22): ՀԿ-ից հայտնի չէ, թե ժամանակավոր իշխանությունը անհրաժեշտություն է. իրականում Դանիել 7-ի Մեսիական թագավորությունը հավիտենական է, ոչ թե հազարամյա:

ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ԱՍՏԾՈՒ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԼԱՐՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ (Քրիստոսի մոտալուտ վերադարձը ի դեմս ուշացած *Parousia*)

Հավատացյալներից շատերին սովորեցրել են, որ Հիսուսը շուտով գալու է՝ հանկարծակի, անսպասելի (տես՝ Մատթ. 10:23, 24:27, 34, 44, Մարկ. 9:1, 13:30, Հայտն. 1:1,3, 2:16, 3:11, 22:7, 10, 12, 20, տես՝ ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ՇՈՒՏՈՎ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՐ): Սակայն հավատացյալների յուրաքանչյուր սպասող սերունդ մինչև հիմա սխալվել է: Հիսուսի վերադարձի հրատապությունը (անմիջապես) հզոր խոստացված հույս է յուրաքանչյուր սերնդի համար, սակայն իրողությունը պատկանում է մի սերնդի (և դա հալածված սերունդն է): Հավատացյալները պետք է ապրեն այնպես, կարծես թե Նա վաղն է գալու, սակայն ծրագրեն և կիրառեն Մեծ Հանձնարարությունը (տես՝ Մատթ. 28:19-20), եթե Նա հապաղի:

Ավետարանում առկա որոշ հատվածներ և 1 ու 2 Թեսաղոնիկեցիները հիմնված են ուշացած Երկրորդ Գալստյան վրա (*Parousia*): Կան մի քանի պատմական դեպքեր, որոնք առաջինը պետք է տեղի ունենան.

1. Համաշխարհային ավետարանչությունը (տես՝ Մատթ. 24:14, Մարկ. 13:10)
2. «Անօրենության մարդու» հայտնությունը (տես՝ Մատթ. 24:15, 2 Թեսաղոնիկեցիների 2, Հայտնություն 13)
3. մեծ հալածանքը (տես՝ Մատթ. 24:21, 24, Հայտնություն 13)

Դիտավորյալ անորոշություն կա (տես՝ Մատթ. 24:42-51, Մարկոս 13:23-36): Ապրե՛ք ձեր յուրաքանչյուր օրը այնպես, կարծես թե վերջինն է, սակայն ծրագրե՛ք և մարզվե՛ք հետագա ծառայության համար:

ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ՈՒՇԱՑԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱՆՈՒՄՏ

ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԱՎԱՍԱՐԱԿՇՈՒՄԻ ԹՅՈՒՆ

Պետք է ասել, որ էսկատոլոգիական մեկնությունների արդի տարբեր դպրոցները բոլորն էլ պարունակում են կես ճշմարտություններ: Նրանք լավ են բացատրում և մեկնում մի քանի տեքստեր: Խնդիրն ընկած է կայունության և հավասարակշռության մեջ: Հաճախ առկա են մի շարք կանխատեսողություններ, որոնք գործածում են սուրբգրային տեքստը լրացնելու աստվածաբանական կմախքը: Աստվածաշունչը չի հայտնում տրամաբանական, ժամանակագրական, համակարգված էսկատոլոգիա: Այն նման է ընտանեկան այլոմի: Նկարները իրական են, սակայն ոչ միշտ են հերթականությամբ, համատեքստի մեջ, տրամաբանական հաջորդականությամբ: Նկարներից մի քանիսը ընկել են այլոմի միջից, և ընտանիքի անդամների հետագա սերունդները ստույգ չգիտեն, թե ինչպես հետ դնեն իրենց տեղերը: Հայտնության ճիշտ մեկնաբանության բանալին բնագրի հեղինակի մտադրությունն է ինչպես որ հայտնված է իր ընտրած գրական ժանրի միջոցով: Շատ մեկնաբաններ փորձում են առաջ տանել իրենց ընտրած բացատրական գործիքներն ու ընթացակարգերը ՆԿ-ի մյուս ժանրերից Հայտնության իրենց մեկնաբանության մեջ: Նրանք կենտրոնանում են ՀԿ-ի վրա, փոխանակ թույլ տան Հիսուսի և Պողոսի ուսմունքները կառուցեն աստվածաբանական կառույցը և թույլ տան Հայտնությունը գործի որպես լուսաբանող: Տես Ֆիի և Ստյուարտի *Ինչպես կարդալ Աստվածաշունչը իր ամբողջ իմաստով*, էջ՝ 249-264:

Ես պետք է ընդունեմ, որ Հայտնության գրքի մեկնությանը մոտենում են որոշակի երկյուղով և սրտի թրթիռով, ոչ թե Հայտն. 22:18-19-ի անեծքի պատճառով, այլ Աստծո ժողովրդի մեջ այս գրքի մեկնությունների պատճառած հակասությունների մակարդակի, որ եղել է և դեռ շարունակում է: Ես սիրում եմ Աստծո հայտնությունը: Ճիշտ է, երբ բոլոր մարդիկ սուտ են (տես՝ Հռոմ. 3:4, տես՝ ՀԱՏՈՒԿ ԹԵՄԱ. ԱՍՏՎԱԾԱՇՈՒՄԻՉԸ (յուրահատկությունն ու ներշնչանքը)): Խնդրում եմ օգտագործե՛ք իմ բացատրական մեկնությունները որպես փորձ մտածելու առիթ հանդիսացող և ոչ թե հաստատություն, որպես ճանապարհային նշան և ոչ թե ճանապարհի քարտեզ, որպես «ինչ կլինի եթե», և ոչ թե «այսպես է ասում Տերը»: Ես դեմ առ դեմ բախվել եմ իմ պակասությունների, հակումների և աստվածաբանական դիրքորոշումների հետ: Նաև տեսել եմ նույնը այլ մեկնաբանների մեջ (տես՝ *Հայտնության գրքի շուրջ չորս տեսակետներ*, 1998, և *Հազարամյայի նշանակությունը*, մի քանի հեղինակներ, 1977): Կարծես թե մարդիկ Հայտնության գրքի մեջ գտնում են այն, ինչ ակնկալում են գտնել: Ժանրը իրեն մատնում է չարաշահման: Սակայն այս գիրքը նպատակով է հայտնվել Մուրբ Գրքում: Իր տեղը որպես «ամփոփիչ» խոսք պատահական չէ: Այն խոսք ունի Աստծուց յուրաքանչյուր սերնդի Իր որդիների համար: Աստված ուզում է, որ մենք հասկանանք: Եկե՛ք ձեռք ձեռքի տանք և ոչ թե կազմենք առանձին ճամբարներ. եկե՛ք հաստատենք այն, ինչը հստակ է և կարևոր, և ոչ թե այն ինչը հնարավոր է որ այդպես է, կարող է ճիշտ է: Աստված մեզ բոլորի՛ս օգնական: